

О. М. Лободинська, О. Є. Гридзук

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

Розвиток у студентів певної сукупності соціальних навичок, які зможуть забезпечити їм високий рівень конкурентоспроможності на сучасному ринку праці, зумовлює потребу аналізу їх як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Використано теоретичні, емпіричні та статистичні методи дослідження. Визначено сутність поняття м'які (соціальні) навички. Описано сукупність м'яких навичок, які мають найбільший попит серед українських роботодавців, зокрема спроможність швидко навчатися, аналітичне, критичне та стратегічне мислення, ініціативність, здатність до роботи в команді, вміння комплексно вирішувати проблеми, емоційний інтелект, уміння управляти проектами, сформовані навички письмового й усного спілкування тощо. Наведено результати опитування, яке провів Громадський центр соціологічних досліджень Національного лісотехнічного університету України, щодо уявлень студентів про соціальні властивості й навички, необхідні їм для успішної самореалізації в майбутній професії. Визначено сукупність чинників, які впливають на формування особистості студента. З'ясовано думки студентів про заходи, у яких вони хочуть проявити свою соціальну активність. Здійснено порівняльний аналіз соціальної активності студентів (у розрізі їхніх вікових характеристик) щодо заходів, у яких вони мають наміри брати участь. Виявлено певні закономірності в розумінні студентами потреб роботодавців у певних м'яких навичках (залежно від курсу та спеціалізації навчання) та доцільності їх формування. Підтверджено доцільність формування ефективного навчального середовища, оптимізації навчального процесу та системи виховних заходів у НЛТУ України для поглиблення й розвитку в студентів м'яких навичок. У висновках окреслено сукупність заходів, запровадження яких оптимізує процес набуття студентами соціальних навичок: удосконалення навчальних програм підготовки студентів завдяки соціально-гуманітарним дисциплінам; застосування інноваційних й активних методів навчання; розширення молодіжних ініціатив; мотивування студентів до самоосвіти й саморозвитку; модернізація й розширення системи виховних заходів національно-патріотичного спрямування тощо. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в подальшому моніторингу рівня сформованості м'яких навичок у студентів НЛТУ України й перевірки ефективності запропонованої сукупності навчальних і виховних заходів.

Ключові слова: м'які навички; конкурентоспроможність фахівця; формування особистості студента; соціальна активність; навчально-виховні заходи.

Вступ

Сучасні глобальні виклики, надшвидкий розвиток технологій, нові умови господарювання змінюють коло затребуваних професій, розширюють діапазон виконуваних фахівцем обов'язків, що водночас зумовлює запит на інший обсяг актуальних у майбутньому навичок. Якщо в чинних освітніх програмах основний акцент зроблено на професійні компетентності, то сучасні роботодавці дедалі більше акцентують на гуманітарних, емоційних, філософсько-культурологічних знаннях, уміннях та навичках. Працедавці під час наймання на роботу серед великого кола кандидатів шукають осіб з різними типами навичок. Попри сукупність конкретних знань та вмінь, необхідних для певного виду діяльності, працедавці шукають претендентів, які вміють ладнати з

іншими, креативно й критично мислять, добре спілкуються, спроможні ефективно працювати як частина команди. Іншими словами, йдеться про так звані *hard-skills* (тверді, професійні) та *soft-skills* (м'які навички).

Об'єкт дослідження – формування м'яких (соціальних) навичок студентів університету.

Предмет дослідження – методи і засоби визначення рівня сформованості м'яких навичок у студентів Національного лісотехнічного університету України (далі НЛТУ України), необхідних їм для успішного працевлаштування й самореалізації.

Метою дослідження є розроблення пропозицій для університету щодо оптимізації навчального процесу та системи виховних заходів задля розвитку в студентів певної сукупності соціальних навичок, які зможуть забезпечити їм високий рівень конкурентоспроможності

Інформація про авторів:

Лободинська Оксана Мирославівна, канд. соціол. наук, доцент, в.о. завідувача кафедри філософії, соціології та культурології.

Email: o.lobodynska@nltu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-7923-304X>

Гридзук Оксана Євгенівна, д-р пед. наук, доцент, кафедра філософії, соціології та культурології. Email: o.grydzuk@nltu.edu.ua;

<https://orcid.org/0000-0003-2199-1977>

Цитування за ДСТУ: Лободинська О. М., Гридзук О. Є. Формування соціальних навичок студентів: проблеми й перспективи.

Науковий вісник НЛТУ України. 2020, т. 30, № 3. С. 116–121.

Citation APA: Lobodynska, O. M., & Hrydzuk, O. E. (2020). Formation of students' social skills: problems and prospects. *Scientific Bulletin of UNFU*, 30(3), 116–121. <https://doi.org/10.36930/40300321>

на сучасному ринкові праці.

Завдання дослідження: з'ясувати уявлення студентів про соціальні властивості та навички, необхідні для успішної самореалізації; виявити закономірності в міркуваннях студентів щодо затребуваності певних м'яких навичок; проаналізувати чинники, які впливають на формування особистості студента; визначити заходи, у яких студенти НЛТУ України мають наміри проявляти свою соціальну активність; окреслити коло заходів, які допоможуть оптимізувати освітній процес для формування у студентів м'яких навичок.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше розроблено методику, яка дає змогу проаналізувати думки студентів НЛТУ України щодо затребуваності у них певних м'яких навичок й доцільності формування їх у інших студентів університету.

Практична значущість отриманих результатів зводиться до того, що вони дають змогу скоригувати освітній процес у НЛТУ України для формування у студентів соціальних навичок, необхідних їм для успішного працевлаштування й самореалізації.

Матеріали і методи дослідження. Емпіричну базу сформували дані, отримані авторами під час проведеного соціологічного опитування студентів другого та четвертого курсів НЛТУ України (березень-квітень 2019 р., загальна кількість опитаних – 207 осіб. Розподіл респондентів за інститутами: Навчально-науковий інститут лісового і садово-паркового господарства (ННІ ЛСПГ) – 55 студ., Навчально-науковий інститут екологічної економіки та менеджменту (ННІ ЕЕМ) – 38 студ., Навчально-науковий інститут деревообробних і комп'ютерних технологій і дизайну (ННІ ДКТД) – 71 студ., Навчально-науковий інститут інженерної механіки, автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій (ННІ ІМАКІТ) – 43 студ.)

Для реалізації поставленої мети і завдань застосовано такі методи дослідження: теоретичні (вивчення наукових джерел, описовий аналіз, порівняння й синтез), статистичні (кількісний аналіз отриманих результатів, їхній порівняльний аналіз), метод компаративного аналізу (для порівняння власних даних і результатів інших соціологічних досліджень).

Методологічною основою проведеного соціологічного дослідження є соціологічна теорія особистості, яка розглядає особистість як суб'єкт і об'єкт соціальних відносин на рівні її взаємозв'язків із соціальними спільнотами, включаючи малі контактні групи і колективи. Основні методи, використані для здобуття первинної соціологічної інформації, – соціологічне спостереження та анкетування.

Аналіз літературних джерел. Ліквідація розриву в потребах роботодавців і спроможності університетів щодо формування м'яких навичок є актуальним завданням у багатьох країнах світу впродовж останніх десяти років. Діалог між зацікавленими сторонами щодо навичок майбутнього триває і за кордоном, і в нашій країні. Наприклад, у 2015 р. у Північній Ірландії презентовано результати дослідження "Попит на навички". У березні 2016 р. генеральний директорат Європейської Комісії з питань освіти й культури виніс на обговорення новий Порядок денний з навичок (EU Skills Agenda), який сфокусовано на вищій якості навичок для всіх та кращому розумінні потреб ринку праці [17].

В Україні з 2013 р. проводять форум "Бізнес і університети", у резюме III такого форуму подано рекомендації щодо перспектив системи освіти й партнерства у трикутнику "бізнес-університети-муніципалітети", де основний акцент зроблено на сприянні створенню умов для кращої співпраці бізнесу й університетів; зміцненні сильної сторони України, а це якість навчання математики та природничо-наукових дисциплін, чезроз розробку програми розвитку цих спеціальностей (STEM); розробленні програми інформування про освітні можливості України з метою залучення до навчання іноземних студентів тощо [15]. Як бачимо, на цьому етапі організатори ще не наголошують на доцільності формування м'яких навичок. Проте в матеріалах форуму "Бізнес-університети" (2016) уже сформульовано сукупність навичок, які мають великий попит серед українських роботодавців, а саме: вміння працювати в команді, комунікабельність, вирішення комплексних проблем, аналітичне мислення, здатність швидко навчатися, адаптивність/гнучкість, відповідальність, ініціативність, грамотна письмова й усна мова та емоційний інтелект [17, с. 6]. Також у звіті йдеться про те, які навички будуть найбільш затребуваними в перспективі 2030 р., зокрема названо здатність до роботи в команді та вміння комплексно вирішувати проблеми, спроможність швидко навчатися, ініціативна, емоційний інтелект, аналітичне, критичне та стратегічне мислення, уміння управляти проектами і змінами [17, с. 6]. Ще було констатовано, що найгірше випускники ВНЗ володіють таким навичками, як вміння вести переговори, ораторське мистецтво, управління проектами, вирішення комплексних проблем та стратегічне мислення [17, с. 6]. Висновок, зроблений фахівцями, також очевидний: "Ураховуючи потреби в навичках-2030, випускники ВНЗ не готові до майбутніх завдань та професій" [17, с. 6].

У 2018 р. на VI Національному Форумі "Бізнес-Університети: Розвиваємо підприємництво майбутнього", як ключові було розглянуто питання розвитку бізнесу в Україні в контексті освіти, фінансової грамотності й навчання підприємництву [14]. У 2019 р. вже в самій назві VII форуму "Бізнес і Університети: Future of Work" відображено зміну в напрямках роботи. На цьому форумі, окрім прикладів співпраці бізнесу й університетів, майстер-класів з емоційного інтелекту, *change management* та його застосування в навчальних закладах і компаніях, для розвитку необхідних навичок та підготовки студентів до майбутнього місця роботи експертна організація в Україні Центр "Розвиток КСВ" презентувала власне аналітичне дослідження "Future of work: 10 трендів у роботі майбутнього", серед яких: автоматизація процесів, *lifelong learning* (чи навчання протягом життя), фріланс, швидкі HR-технології, навички майбутнього, еволюція лідерства, полювання на таланти, *employee experience* (як сукупне/ загальне сприйняття працівником свого роботодавця), ментальне здоров'я на роботі та щастя [10].

Отже, потреба в актуалізації м'яких навичок у навчальному процесі вже є очевидною. Зупинимось докладніше на аналізі цього поняття. За "Oxford Advanced Learner's Dictionary", м'які навички позначають особисті якості, які дають змогу добре спілкуватися з іншими людьми. Кандидати повинні демонструвати м'які навички, такі як: командна робота, ентузіазм й емоційний інтелект [8].

У матеріалах "International Bureau of Education" м'які навички визначено як сукупність нематеріальних особистісних якостей, рис, ознак, звичок і поглядів, які можна використовувати в багатьох різних видах робіт. Прикладами м'яких навичок є: емпатія, лідерство, почуття відповідальності, добросовісність, самооцінка, самоуправління, мотивація, гнучкість, комунікабельність, управління часом та прийняття рішень. Важливим також є та особливість, що "важких" навичок, які вважаються більш технічними, особливо специфічними за своєю природою та специфікою для заняття, можна (як правило) навчити легше, ніж м'яких навичок [5].

У наукових дослідженнях серед найважливіших виділено різну кількість таких навичок. Наприклад, М. Хансен виокремлює комунікацію, лідерство, критичне мислення, уміння слухати, адаптивність, організованість, командну роботу, пунктуальність [3]. М. Арат до м'яких відносить комунікативні навички, адаптованість, командну роботу, навички аудіювання, вирішення проблем і навички творчого мислення [1]. Директор з рекрутингу М. Штейнер виділяє такі сім найважливіших м'яких навичок [4]:

- діяти як командний гравець (що означає не тільки спроможність до взаємодії, але й уміння проявляти сильні лідерські навички, коли це необхідно);
- гнучкість (спроможність пристосуватися до будь-якої ситуації);
- ефективна комунікація (що має надзвичайне значення майже для будь-якої роботи; спілкування передбачає вміння добре висловлюватись, виражати власні погляди, бути хорошим слухачем і використовувати відповідну мову тіла);
- спроможність вирішувати проблеми та винахідливість (такі навички є критичними, коли неминуче виникають несподівані проблеми);
- прийняття зворотного зв'язку (не тільки сприйняття зворотного зв'язку, але і його застосування, що сприяє професійному зростанню);
- впевненість (як ключове вміння, оскільки важливо завжди мати знання й навички для підтримання впевненості в собі);
- креативне мислення (як неочіненне вміння придумувати унікальні рішення чи альтернативи; це стимулює інновації та підвищує ефективність).

У матеріалах сайту "The balance careers" [11] цей перелік доповнено такими навичками, як: спроможність критично та аналітично мислити, цікавість і бажання до навчання, лідерство й переконливість, навички комунікації та міжособистісної взаємодії, позитивне ставлення, трудова етика, здатність працювати під тиском (в умовах жорстких термінів, які зумовлює висока конкуренція), комп'ютерні/технологічні навички.

Ще одним видом м'яких навичок є емоційний інтелект, під яким розуміють "відносно нову бажану м'яку майстерність на робочому місці", "усвідомлення власних емоцій і почуттів та почуттів інших людей, спроможність використовувати це усвідомлення для керівництва рішеннями та взаємодіями з іншими" [11]. У робочих умовах, що потребують від особи високої стресостійкості, чіткого дотримання термінів, це дуже потрібна здатність.

Якщо працівники працюють одночасно над кількома проектами з кількома менеджерами чи переходять з команди в команду для різних проектів, то в такому середовищі бажано задіювати людей, які здатні контролювати свої емоції, працювати разом над виконанням проектів і бути ефективними командами [11]. М. Хансен трактує емоційний інтелект як здатність вчитися й зас-

тосовувати емпатію, організацію та лідерство і вважає, що розвиток нашого емоційного інтелекту майже безмежний, і він має вирішальне значення для успіху в будь-якій галузі бізнесу [3].

Т. Чаморро-Премусіс стверджує, що високий коефіцієнт рівня емоційного інтелекту підвищує успіх у кар'єрі, підприємницький потенціал, лідерський талант, здоров'я, задоволення стосунків, гумор та щастя. Це також найкраща протитрута проти робочого стресу [2].

Загалом м'які навички стосуються особистісних якостей людини, таких як: творчі здібності, уміння управління часом, навички спілкування, робота в команді тощо. Рівень сформованості цих навичок демонструє внутрішні мисленнєві процеси людини та її потенційну ефективність в організації чи установі. Дієвість різних видів таких навичок залежить від сфери професійної діяльності. Наприклад, "позиції інформаційних технологій вимагають м'яких навичок, таких як: творчість та вміння представляти ідеї й рішення як окремим особам, так і групам. Сильні навички спілкування, як письмового, так і усного, є важливим надбанням практично в будь-якій галузі, на кожному рівні" [4]. Переважно роботодавці потребують осіб, які можуть працювати поряд з іншими людьми, вміють пояснити їм свої думки й міркування експертів, переконувати в правильності прийняття рішень, що відповідають їх ідеям [11], тобто потребують лідерів. Тому м'які навички, які необхідні людині, щоб бути ефективним лідером, включатимуть уміння спілкуватися й переконувати, приймати нестандартні рішення, пропонувати конструктивну критику, гнучкість, спроможність делегувати певні обов'язки.

У психології й соціології м'які навички відносять до соціальних навичок, оскільки рівень їх формування дає змогу фахівцеві бути успішним незалежно від специфіки його професійної діяльності. Кар'єрний розвиток також значною мірою визначається сукупністю таких соціальних навичок, саме тому розвиток їх має бути невід'ємною частиною навчального процесу.

У сучасних освітніх стандартах не передбачено системного підходу до формування м'яких навичок у закладах вищої освіти України. Так, наприклад, у Стандарті вищої освіти за спеціальністю "Лісове господарство" галузі знань 20 "Аграрні науки та продовольство" для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти параметри м'яких навичок окреслено тільки спроможністю майбутніх фахівців "володіти базовими гуманітарними, природничо-науковими та професійними знаннями для вирішення завдань з організації та ведення лісового господарства" [13, с. 7], "демонструвати повагу до етичних принципів та формувати етичні засади співпраці в колективі" [13, с. 8].

Практично оволодіти такими навичками можна безпосередньо на окремих освітніх платформах (Coursera, EduHub.in.ua, ВУМ online, SkillsYouNeed, RocketSkills Club Junior та ін.) або вже після працевлаштування в провідних компаніях. Доцільність такого навчання підтверджують провідні фахівці у сфері розвитку людського капіталу. Так, керівники ІТ-компанії GlobalLogic усвідомлюють, що для створення інноваційних і технологічних продуктів тільки прикладних знань недостатньо, адже для цього потрібно мати розвинену уяву, багатий світогляд, добре розумітися на світових трендах. Тому в компанії реалізовується освітній "Культурний проект", який передбачає залучення до спілкування з пра-

цівниками фірми відомих менторів та лекторів з сучасного мистецтва, журналістики, літератури тощо, адже саме гуманітарні науки здатні сформувати у фахівців ці навички. Культура, сучасне мистецтво, кіно та музика, філософія політики й економіки – такі основні напрямки реалізації освітнього проекту з ухилом на гуманітарні знання [7]. Саме тому надважливо донести до студентів потребу такого навчання, сформувати в них розуміння того, що тільки за умови системного підходу до навчання / освітнього процесу, поєднання фахових і соціально-гуманітарних знань стане можливим їхнє становлення як конкурентоспроможних фахівців, а їхня "культурна виразність має важливе значення для роз-

витку творчих навичок, які можна перенести у різноманітні професійні контексти" [6].

З огляду на це, доцільним видається простежити сприйняття й розуміння студентами університету доцільності розвитку власних соціальних (м'яких) навичок.

Викладення основного матеріалу

Результати соціологічного опитування, проведеного Громадським центром соціологічних досліджень НЛТУ України, віддзеркалюють уявлення студентів про соціальні властивості та навички, необхідні для успішної самореалізації їх як майбутніх конкурентоспроможних фахівців, затребуваних на сучасному ринку праці (табл. 1).

Табл. 1. Соціальні властивості й навички, які має розвивати в собі сучасна молода людина (у %)

№ з/п	Соціальні властивості та навички	Загалом	Частка відповідей серед студентів:			
			ННІ ЛСПГ	ННІ МАКІТ	ННІ ЕЕМ	ННІ ДКТД
1	Працьовитість та прагнення до саморозвитку	69	78	63	82	59
2	Високий рівень моральних чеснот	66	69	63	61	68
3	Високий рівень культури спілкування	51	60	37	58	48
4	Освіченість та ерудованість	42	47	49	45	31
5	Лідерські та організаторські якості	40	51	26	45	38
6	Творчість і креативність	37	33	40	24	45
7	Стресостійкість	33	16	23	42	46
8	Системність та критичність мислення	32	25	42	32	32
9	Патріотизм і національна свідомість	28	33	33	32	23
10	Толерантність	25	29	26	3	34
11	Прогресивні екологічні погляди та переконання	16	11	19	29	13

З таблиці видно, що респонденти на перші позиції розмістили такі м'які навички: *працьовитість і прагнення до саморозвитку* (69 %) та *високий рівень моральних чеснот* (66 %). До другої групи важливих соціальних навичок студенти віднесли *високий рівень культури спілкування та поведінки* (51 %); *освіченість та ерудованість* (42 %); *лідерські та організаторські якості* (40 %). На думку кожного третього респондента, сучасний молодий фахівець повинен розвивати в собі *творчість і креативність*; *стресостійкість*; *системність і критичність мислення*. Тільки кожний четвертий студент зазначив *толерантність* як важливу соціальну рису, і тільки 16 % студентів, які навчаються в НЛТУ України, вказали на *прогресивні екологічні погляди та переконання* як важливі складові соціальних навичок сучасного фахівця.

Якщо порівняти отримані дані з результатами онлайн опитування серед молоді, яке здійснили Н. Тілікіна, М. Кримова [12], то бачимо, що загалом особи віком 20–24 роки усвідомлюють потребу у розвитку лідерських якостей (40 і 32,2 %), комунікативності (51 і

25,2 %), критичного мислення (32 і 24,2 %), творчих навичок (37 і 18,6 %).

Загалом аналіз відповідей студентів незалежно від спеціальностей, за якими вони навчаються, засвідчив високий рівень усвідомлення ними потреби формування певних м'яких навичок (*працьовитість і прагнення до саморозвитку, високий рівень моральних чеснот, високий рівень культури спілкування та поведінки; освіченість та ерудованість; лідерські й організаторські якості*). Водночас, під час організації навчального процесу в університеті варто застосувати всі можливі засоби, які можуть позитивно вплинути на формування тих соціальних властивостей і навичок, потребу в яких, поки що не дуже відчувають студенти (*творчість і креативність, стресостійкість, системність та критичність мислення, патріотизм і національна свідомість, толерантність та ін.*).

Проте розуміти, що це потрібно, і реально розвивати в собі – це різні процеси, які не зумовлюють один одного. З огляду на це, важливо було визначити сукупність чинників, які впливають на формування особистості студента (табл. 2).

Табл. 2. Чинники, які впливають на формування особистості студента (у %)

№ з/п	Чинник	Загалом	Частка відповідей серед студентів:			
			ННІ ЛСПГ	ННІ МАКІТ	ННІ ЕЕМ	ННІ ДКТД
1	Система виховання в батьківській сім'ї	81	85	79	87	76
2	Соціальне оточення (студентський колектив, друзі, знайомі)	79	82	77	76	79
3	Навчальний процес в університеті	50	56	41	58	48
4	Система цінностей, життєвих цілей конкретної особи	48	47	47	71	30
5	Виховні заходи в НЛТУ України	37	47	44	42	21
6	Засоби масової інформації	34	42	30	18	38
7	Соціальні мережі	30	18	19	29	45
8	Діяльність громадських організацій	19	13	26	13	24

На процес формування особистості впливає багато чинників, зокрема більшість студентів зазначили, що саме *система виховання в батьківській сім'ї* (81 %) та *соціальне оточення* (79 %) є визначальними. Кожен

другий респондент університету усвідомлює, що саме його *особистісна система цінностей і життєвих цілей* формує його як особистість. Кожна третя молода людина зазначила *вплив ЗМІ* (34 %) та *соціальних мереж*

(30 %) на процес соціалізації молоді, і тільки 19 % респондентів вважають, що до цього процесу долучаються громадські організації.

Показовим є те, що тільки 50 % та 37 % студентів усвідомили значущість *навчального процесу та системи виховних заходів у НЛТУ України* в процесі соціального становлення молоді. Звідси висновок: організація та особливості навчального процесу, а також різноманітні культурні, спортивні, волонтерські, екологічні та інші заходи, які відбуваються в університеті, ще недостатньо використовують свій потенціал у формуванні студента як розвинутої особистості. Соціальна активність студентів має визначальне значення у формуванні їхніх соціальних якостей та навичок, необхідних для подальшого професійного й особистісного становлення. З огляду на це, бажання студента брати участь у різноманітних заходах, його соціальна активність, прагнення до взаємодії в соціумі також стали предметом окремого дослідження, бо це фактично ті "конкретні умови, за допомогою яких діяльність може сприяти набуттю м'яких навичок" [1] (табл. 3, а).

Під час опитування респонденти мали змогу обрати перелік заходів, культурних, розважальних, спортивних

тощо, у яких вони хотіли б брати участь. Серед великого різноманіття запропонованих варіантів наші студенти віддали перевагу саме *розважальним заходам* – 59 %, що підтверджує загальноукраїнські тенденції у проведенні молоддю вільного часу [16]. І тільки кожний другий студент, що навчається в університеті, виявив бажання брати участь у *заходах, спрямованих на особистісний розвиток* (курси англійської мови (speaking-club), клуби практичної психології, творчого розвитку, філософії та ін.).

Нагадаємо, що основна діяльність студента – форма пізнавальної та практичної активності студента, спрямована на розвиток своєї особистості, підготовку до виконання професійно-трудова завдань і обов'язків, оволодіння необхідними для цього знаннями, навичками і вміннями. Водночас, мета навчально-професійної діяльності – засвоєння наукового знання у формі теоретичних понять і вмінь застосування їх при вирішенні професійних завдань.

Показовим, як на нашу думку, є аналіз результатів дослідження в розрізі вікових характеристик респондентів (табл. 3, б).

Табл. 3. Заходи, у яких студенти НЛТУ України мають наміри проявляти свою соціальну активність та порівняльний аналіз їхніх намірів (у %)

№ з/п	Чинник	Частка відповідей серед студентів, %							
		а) Наміри студентів щодо заходів					б) Порівняльний аналіз		
		Загалом	ННІ ЛСПГ	ННІ МАКІТ	ННІ ЕЕМ	ННІ ДКТД	Загалом	II курсу	IV курсів
1	Розважальні заходи	59	67	51	66	59	59	60	59
2	Заходи, спрямовані на особистісний розвиток	51	58	49	55	55	51	42	58
3	Кращезнавчі поїздки	44	53	47	47	39	44	47	42
4	Спортивні турніри	39	44	30	45	39	39	40	42
5	Культурно-естетичні заходи	32	33	28	25	35	32	38	28
6	Волонтерські акції	28	33	26	26	32	28	24	32
7	Участь у творчих колективах "Полонина", "Діброва"	25	31	21	27	27	25	22	27
8	Екологічні акції	23	24	19	11	23	23	24	22
9	Національно-патріотичні заходи	21	20	16	11	14	21	24	19
10	Громадянсько-правничі заходи	15	16	16	8	14	15	15	16
11	Релігійнознавчі заходи	8	5	9	5	8	8	6	9
12	У жодних із перелічених	5	4	12	3	3	5	2	7

Порівнюючи результати опитування студентів другого і четвертого курсів, констатуємо, що студенти четвертого курсу (58 %) уже більше зорієнтовані на особистісний розвиток, ніж другокурсники (42 %). Звідси висновок: наближення до початку власної професійної діяльності спонукає студента більше замислюватися над тим, які саме навички знадобляться йому в майбутньому. Очевидним також є те, що уже на третьому-четвертому курсах студенти часто починають працювати, стикаються з реальними вимогами роботодавців до потенційних працівників і можуть оцінити свій рівень конкурентоспроможності, а отже, починають розуміти, яких навичок, окрім фахових, їм не вистачає.

Проведене дослідження дало змогу виявити певні закономірності в усвідомленні студентів щодо затребуваності певних м'яких навичок залежно від курсу та спеціалізації навчання, а також зробити висновок про доцільність формування ефективного навчального середовища, оптимізації навчального процесу та системи виховних заходів у НЛТУ України (як варіант, "включення навчання м'яких навичок у курси важких навичок" [9] з метою розвитку в студентів певної сукупності со-

ціальних навичок, які зможуть забезпечити їм високий рівень конкурентоспроможності на сучасному ринковій праці.

Висновки

Оскільки процес набуття студентською молоддю соціальних навичок є тривалим у часі, має бути системно організований, то доцільно окреслити групи заходів, упровадження яких, на нашу думку, оптимізує цей процес. Зокрема пропонуємо такі:

1. Удосконалення навчальних програм підготовки студентів з метою охоплення широкого спектра розвитку м'яких навичок у студентів під час навчання, зокрема завдяки соціально-гуманітарним дисциплінам, які дають змогу студентів підвищити загальний рівень інтелектуального розвитку, розширити світогляд, закласти бажання до пізнання світу, до постійного саморозвитку, сформуванню особистісних якостей (уміння системно мислити, аналізувати, ефективно комунікувати, гнучко підходити до вирішення проблемних ситуацій, бути упевненим, переконливим, сформуванню почуття відповідальності, бути спроможним керувати власною поведінкою й емоціями тощо).

2. Використання інноваційних і активних методів навчання (кейс-стаді, наукові та навчальні проекти, мистецькі та дизайнерські проекти, ситуативні вправи, рольові ігри, групові дискусії, презентації, мозкові атаки тощо), які спонукають студентів бути активними суб'єктами процесу навчання.
3. Розвиток молодіжних ініціатив (різноманітні гуртки, спілки, громадські об'єднання, наукові товариства, студентське самоврядування тощо).
4. Мотивація студентів до самоосвіти й саморозвитку (розвиток креативного мислення, опанування техніки швидкісного читання, тайм-менеджмент, стратегічне планування, тощо) і забезпечення з цієї метою відповідних умов (спеціалізовані кабінети, он-лайн курси, тренінги з мотивації, лідерства, менеджменту тощо).
5. Розширення/модернізація системи заходів з національно-патріотичного виховання (громадська й волонтерська робота, історико-культурологічні подорожі, патріотичні флешмоби, зустрічі з відомими людьми, виставки-конкурси студентських проектів, різноманітні заходи екологічного спрямування тощо).

References

1. Arat, M. (2014). Acquiring soft skills at university. *Journal of Educational and Instructional Studies in The World*, 4(3). Retrieved from: http://www.wjeis.org/FileUpload/ds217232/File/wjeis_2014.3_complete.pdf#page=52
2. Chamorro-Premuzic, T. (2013). Can You Really Improve Your Emotional Intelligence? *Harvard Business Review*. Retrieved from: <https://hbr.org/2013/05/can-you-really-improve-your-em>
3. Hansen, M. (2018). *How to Develop and Train for Soft Skills in the Workplace*. Retrieved from: <https://elearningindustry.com/soft-skills-in-the-workplace-develop-train>
4. Important Soft Skills for Workplace Success. (2019). Retrieved from: <https://www.thebalancecareers.com/top-soft-skills-2063721>
5. International Bureau of Education. (2019). Retrieved from: <http://www.ibe.unesco.org/en/glossary-curriculum-terminology/s/soft-skills>
6. Key Competences for Lifelong Learning. (2019). European Reference Framework. Retrieved from: <https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/youth-in-action-keycomp-en.pdf>
7. Khorenzhenko, A., Bakalo, M., & Khriapina, T. (2017). Yak rozvyvaty IT-spetsialistiv: vid hard&soft do humanitarnykh znan. Retrieved from: <https://prohr.rabota.ua/yak-rozvivati-it-spetsialistiv-vid-hard-soft-do-gumanitarnih-znan/>. [In Ukrainian].
8. Oxford Advanced Learners Dictionary. (2019). Retrieved from: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/soft-skills?q=soft-skills>
9. Padhi, P. K. (2014). Soft skills: Education beyond Academics. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 19(5), VI. Retrieved from: <http://www.iosrjournals.org/iosr-jhss/papers/Vol19-issue5/Version-6/A019560103.pdf>
10. Pres-reliz VII Forumu "Biznes i Universytety: Future of Work". (2019). Retrieved from: <http://careerhub.in.ua/na-forumi-biznes-i-universiteti-future-of-work/>. [In Ukrainian].
11. The Top 12 Soft Skills Employers Seek. (2019). Retrieved from: <https://www.thebalancecareers.com/top-soft-skills-employers-seek-1986632>
12. Tilikina, N. V., & Krymova, M. O. (2020). Skills of the XXI century as a condition for young people to enter the labor market. *Investments: practice and experience*, 5–6, 21–28. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.5-6.21>
13. Vasylyshyn, R. D., Melnyk, T. I., Myklush, S. I., & Shlapak, V. P. (2018). Standard of higher education of Ukraine of the first (bachelors) level of education of the degree of higher education – bachelor of the field of knowledge – 20 Agricultural sciences and food specialties – 205 Forestry. *Ministry of Education and Science of Ukraine*. Kyiv. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni20standarty/12/21/205-lisove-gospodarstvo-bakalavr.pdf>. [In Ukrainian].
14. VI forum "Biznes i universytety: pidpriemnytstvo maibutnoho". Retrieved from: <https://mind.ua/education/919-vi-forum-biznes-i-universiteti-pidpriemnictvo-majbutnogo>. [In Ukrainian].
15. Yankovska, O., & Zinchenko, A. (2015). *The role of universities in the economic development of cities, regions, countries: report of the III National Forum "Business and Universities"*. Retrieved from: http://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2015/12/forum_publ_all_bezpolos_print.pdf.
16. Zarembo, K. (Eds.). (2017). *Results of the national survey Ukrainian Generation Z: values and guidelines*. Kyiv. Retrieved from: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-2.pdf. [In Ukrainian].
17. Zinchenko, A. H., Saprykina, M. A. (2016). *Skills for Ukraine 2030: a view of business*. (Saprykinoi, M. A. Scientific Ed.). Kyiv, 36 p. [In Ukrainian].

O. M. Lobodynska, O. E. Hrydzhuk

Ukrainian National Forestry University, Lviv, Ukraine

FORMATION OF STUDENTS' SOCIAL SKILLS: PROBLEMS AND PROSPECTS

The development of students' certain set of social skills that will be able to provide them with a high level of competitiveness in modern labour market, imposes the need to analyze them both in theoretical and practical terms. In the course of research some theoretical, empirical and statistical methods of research were used. Firstly, the essence of the concept of soft (social) skills is defined. The set of soft skills that are most in demand among Ukrainian employers are defined to be as follows: the ability to learn quickly, analytical, critical and strategic thinking, initiative, teamwork, ability to solve problems complexly, emotional intelligence, ability to manage projects, formed written and oral communication skills, etc. Furthermore, the results of a survey conducted by the Public Center for Sociological Studies of Ukrainian National Forestry University on students' perceptions of social properties and skills they need for successful self-realization in their future profession. The factors influencing the formation of the student's personality is determined. Students' opinions about the events in which they want to show their social activity are revealed. Moreover, a comparative analysis of students' social activity (in terms of their age characteristics) was performed concerning the events in which they intended to participate. Some correlation in students' understanding of the employers' needs in certain soft skills (depending on the course and specialization of training) and the expediency of their formation are revealed. Finally, the necessity of forming an effective learning environment, optimization of the educational process and the system of educational activities at Ukrainian National Forestry University in order to deepen and develop students' soft skills was confirmed. The conclusions highlight the measures to optimize the process of students' acquisition of social skills which are as follows: improvement of students' training programs through social and humanitarian disciplines; applying innovative and active teaching methods; expanding youth initiatives; motivating students to self-education and self-development; modernization and expansion of the system of educational measures of national patriotic orientation, etc. The prospects for further research are suggested to be such as monitoring of the level of formation of soft skills of the students of Ukrainian National Forestry University and also verification of the effectiveness of the proposed set of educational and nurturing activities.

Keywords: soft skills; specialist's competitiveness; formation of the student's personality; social activity; educational activities.